

Nr 46.

Av herr **Ekman**, om vissa till folkskoleväsendet utgående förslagsanslags förändring till reservationsanslag.

Utgifterna för folkskoleväsendet äro numera samhällets drygaste utgifts-post och torde uppgå till ett årligt belopp av omkring 200 miljoner kronor (dyrtidstilläggen inberäknade). Av dessa utgifter belöper ungefär hälften på staten (= 90 % av folkskollärarelönerna, i vissa skolor hela avlöningen, dyrtidstillägg m. m.) samt återstående hälften på kommunerna (= 10 % av folkskollärarelönerna, lönetillskott, utgifter för skolhus, lärarebostäder, ränta och amortering på lån för skoländamål m. m.). En effektiv kontroll över och begränsning av utgifterna för folkskolan kan icke åstadkommas till följd av den på detta område gällande så kallade *automatiska utgiftsökningen*, som årligen förorsakar stegrade utgifter och överskridande av beviljade anslag. Sålunda ha, enligt de officiella budgetredovisningarna, anslagen till folkundervisningen överskridits:

1926—27 års anslag med	kronor	605 830: 53
1927—28 » » »	»	420 624: 72
1928—29 » » »	»	1 931,215: 08
1929—30 » » »	»	1 478 118: 09
1930—31 » » »	»	3 271 177: 91
eller under nämnda fem år med tillhopa kronor		7 706 966: 33

Måhända skulle dock den automatiska utgiftsökningen kunna genom partiella åtgärder steg för steg begränsas.

Ett steg i sådan riktning vore, om genom ändrade bestämmelser rörande fortsättnings- och ersättningskolorna av 1918 års typ kunde förekommas, att dylika skolor med ett alltför ringa elevantal inrättades eller uppehölls.

På initiativ av de kommunala folkskoleförbundens riksorganisation har en undersökning angående antalet lärjungar i fortsättningskolorna på landsbygden verkställt med ledning av det statistiska material för de senast förflutna åren, som finnes tillgängligt i skolöverstyrelsen. Undersökningen visar, att antalet lärjungar i dessa skolor i allmänhet är ganska ringa. Här nedan meddelas en tablå över antalet lärjungar i alla de skolor, (resp. undervisningsavdelningar), där lärjungeantalet stannar vid 1—5 lärjungar. Uppgifterna i tablå avse, i de fall då första och andra årskursens lärjungar undervisats var för sig, *varje sådan lärareavdelning*, men i de fall då — såsom i regeln är händelsen — första och andra årskursens lärjungar undervisats

tillsammans den sålunda uppkomna gemensamma lärareavdelningen. Har både *allmän* fortsättningsskola och *yrkesbetonad* sådan skola funnits, har i tablån lärjungeantalet i dem bägge sammanräknats, enär undervisningen i dessa bägge slag av fortsättningsskolor delvis är gemensam och särskild yrkeslärare merendels ej funnits anställd.

Givetvis är antalet lärjungar år från år något växlande, så att en skola, som ett år haft 5 lärjungar, ett annat år har kanske 4 eller 6 lärjungar.

Siffrorna meddelas med reservation för ett eller annat mindre fel, beroende på att efter tablåns upprättande materialet i skolöverstyrelsen undergått en slutlig justering, till vilken dock ej här kunnat tagas fullt detaljerad hänsyn i följd av materialets vidlyftiga omfattning.

Tablå

utvisande för varje län, nedan angivna år, antalet fortsättningsskolor (avd.) på landsbygden med allenast 1—5 lärjungar.

L ä n	Läsår	Antal skolor (avd.) med				
		1 lärj.	2 lärj.	3 lärj.	4 lärj.	5 lärj.
Stockholms	1929—30	1	—	2	5	3
Uppsala	1928—29	—	—	—	3	3
Södermanlands	1929—30	—	—	—	2	5
Östergötlands	1928—29	—	1	—	3	6
Jönköpings	1928—29	—	1	3	3	11
Kronobergs	1929—30	—	1	1	1	5
Kalmar	1929—30	1	1	3	6	10
Gotlands	1929—30	1	—	2	5	4
Blekinge	1928—29	—	—	2	—	2
Kristianstads	1928—29	—	1	3	5	5
Malmöhus	1928—29	1	2	2	5	12
Hallands	1928—29	—	—	—	—	2
Göteborgs och Bohus	1929—30	—	—	—	1	—
Älvsborgs	1928—29	—	1	5	4	12
Skaraborgs	1929—30	—	1	2	4	2
Värmlands	1928—29	—	1	3	9	24
Örebro	1928—29	—	—	2	2	8
Västmanlands	1929—30	—	—	1	2	2
Kopparbergs	1929—30	—	—	1	3	4
Gävleborgs	1929—30	—	—	1	1	2
Västernorrlands	1929—30	—	2	2	2	—
Jämtlands	1929—30	—	—	2	2	—
Västerbottens	1928—29	—	4	1	9	8
Norrbottens	1929—30	—	1	—	1	5
S:a	—	4	17	38	78	135

Tablåen visar, att i icke mindre än 272 fortsättningsskolor (respektive avdelningar) antalet lärjungar är så lågt, att lärjungeantalet icke överstiger 1—5

lärjungar. Kostnaderna för dessa skolor överstiga vida det gagn de kunna göra. Endast lärarelönerna för dessa små skolor torde gå till bortåt 300 000 kronor om året.

Medräknas de skolor, som hava upp till 10 lärjungar, blir antalet sådana små fortsättningsskolor mycket stort.

Enbart på Stockholms läns landsbygd finnas över 60 fortsättningsskolor med ett lärjungeantal icke överstigande 10 lärjungar, första och andra årskursens elever sammanräknade. Hela antalet fortsättningsskolor (avdelningar) på länets landsbygd är omkring 240.

Statistiken för riket i dess helhet visar, att av *allmänna fortsättningsskolor* funnos på landsbygden läsåret 1929—30 skolor (lärareavdelningar) till ett antal av 5 850 och självständiga *ersättningsskolor* (= mindre fortsättningsskolor och repetitionsskolor) — där alltså undervisningen icke bedrevs tillsammans med undervisningen i folkskola eller fortsättningsskola — till ett antal av 609, eller tillhoppa 6 459 skolor (avdelningar) med ett elevantal i bägge årskurserna tillsammans av 88 297, vilket gör *i medeltal 13 à 14 elever* i varje skola (avdelning).

Av *yrkesbetonade fortsättningsskolor* funnos på landsbygden samma läsårs skolor (lärareavdelningar) till ett antal av 3 257 med ett elevantal i bägge årskurserna tillhoppa av 42 997, eller *i medeltal cirka 13 elever* i varje skola (avdelning).

Till jämförelse må meddelas följande siffror för *Jönköpings län* 1929—30:

A) <i>Allmänna</i> fortsättningsskolor med gemensam 1:a och 2:a årskurs	224
» med skilda årskurser:	
1:a årskursen, antal avdelningar	34
2:a » » »	41
	<hr/>
Summa lärareavdelningar	299

Antal lärjungar vid kursens slut:

1:a årskursen	2 030
2:a »	2 285
	<hr/>
Summa lärjungar i bägge årskurserna	4 315

eller *i medeltal 14 elever* i varje avdelning.

B) *Yrkesbetonade* fortsättningsskolor funnos egentligen endast för jordbruk och skogshantering. Dessa voro till antalet 50 (i 33 skoldistrikt). Antalet avdelningar var

för 1:a och 2:a årskursen gemensamt	42
» 1:a årskursen ensam	3
» 2:a » »	5
	<hr/>
Summa	50

Antalet elever i dessa skolor var

i 1:a årskursen	288
i 2:a »	346

Summa 634

eller för varje avdelning sålunda i medeltal mellan 12 och 13 elever.

Medeltalet elever i dessa under A) och B) upptagna skolor var alltså för Jönköpings län ungefär detsamma som för riket i dess helhet. Detta låga medeltal betyder emellertid, att en mängd skolor finnes med ett synnerligen lågt faktiskt elevantal, vilka dock ådraga det allmänna betydande kostnader.

Att ett sådant slöseri med allmänna medel icke kan få fortsätta, säger sig självt. Måhända kan en lämplig utväg vara, att alla fortsättningsskolor med mindre än ett visst lågt satt genomsnittsantal lärjungar, t. ex. 10 eller där-omkring, göras fakultativa, så att icke — såsom nu — inrättandet av sådana skolor tvångsvis ålägges kommunerna.

Då emellertid Kungl. Maj:t ställt i utsikt särskild proposition om beredande av större möjlighet för skoldistrikt att i vissa fall indraga skolor eller skolavdelningar med mera för att på annat, mera ekonomiskt sätt, bland annat genom anordnande av skolskjutsar, bereda barnen tillfälle till skolgång, torde med framställande av yrkande i ovannämnda hänseende böra anstå, till dess Kungl. Maj:ts proposition ligger på riksdagens bord.

Ett annat steg till begränsning av den automatiska utgiftsökningen vore, om man resolut ville avskära möjligheten till sådana betydande överskridanden av de till folkundervisningen beviljade anslagen, som enligt vad här ovan påvisats är från år ägt rum. Det har visats, att dessa anslag på den korta tiden av fem år överskridits med icke mindre än 7 706 966 kronor. Ett sådant anslagsöverskridande måste betecknas såsom ett oerhört *missbruk* av den rätt till överskridande, som förslagsanslaget i följd av sin natur medger. Och ansvaret härför drabbar i främsta rummet skolmyndigheterna, som genom sin — med stöd av ett latent hot om mistning av statsbidraget till lärarnas avlöning — drivna skolpolitik utan tillräcklig hänsyn till vare sig kommunernas ekonomiska bärkraft eller riksdagens anslagsbeviljande myndighet framtingat en utveckling av folkundervisningen långt över vårt folks ekonomiska möjligheter, utan att dock ungdomens fostran kan sägas hava givit ett resultat, som motsvarar vad man kunnat hava rätt att vänta av så oerhörda uppoffringar.

Den största andelen i utgiftsökningen orsakas av inrättandet av nya skolor samt omändringen av enklare skoltyper till mera utvecklade sådana med därav följande anställning av ökat antal lärare och lärarinnor med mera.

Emellertid åligger det ju skolöverstyrelsen att varje år beräkna det kända behovet av nya skolor och nya lärarekrafter och föreslå den höjning av de ordinarie anslagen till folkundervisningen, som därav föranledes; och stats-

verkspropositionerna visa, att på denna väg Kungl. Maj:ts äskanden för ändamålet med varje år förete betydande stegring. Det borde kunna fordras, att denna beräkning göres så omsorgsfullt och att sedan en sådan lojalitet mot riksdagens anslagsbeviljande makt och rätt visas, att överskridanden av den oerhörda omfattning, som nu förekomma, måtte kunna undvikas.

Visserligen kunna utgifterna icke för ett kommande år på öret beräknas; men om för folkskolorna en marginal för oförutsedda utgifter på t. ex. 300 000 kronor — motsvarande tidigare överskridanden — och för fortsättnings-skolorna en liknande marginal på 100 000 kronor beräknas och anslagen därmed ökas, lär mer än tillräckligt utrymme för skolöverstyrelsens bristande förutseende och räkningskonst vara lämnat. Den fortsatta utvecklingen av folkskolan torde — särskilt i den nuvarande depressionstiden — icke vara mera brådskande, än att en planerad skola eller en önskvärd ny lärareanställning kan anstå till ett följande år, då behovet kan för riksdagen framläggas i form av begäran om ökat anslag. Av det nu sagda framgår, att jag anser ifrågavarande anslag böra beviljas såsom reservationsanslag, vilka icke få överskridas.

Jag hemställer sålunda,

att riksdagen ville,

dels besluta, att de av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionens 8:e huvudtitel till folkundervisningen begärda anslagen under punkt 10 »statsbidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor» och 29 »understöd för avlönande av lärare vid fortsättningsskolor» skola utgå såsom ordinarie *reservationsanslag*, vilka icke få överskridas;

dels — till täckande av oförutsedda utgifter — höja det förra anslaget med 300 000 kronor till 52 000 000 kronor och det senare anslaget med 100 000 kronor till 5 300 000 kronor.

Stockholm den 19 januari 1932.

K. J. Ekman,
Jönköpings län.

